

Arja Turunen**Hame vai housut? – Urheilevan naisen pukeutumisongelma 1920- ja 1930-luvulla**[>> pdf-versio](#)**Mitä naistenlehtien pukeutumisohjeet kertovat?**

Marraskuussa 1930 julkaistiin Kotiliedessä nimimerkki Annetten kirjoittama pakina [\[1\]](#), jossa hän muisteli parin vuosikymmenen takaista tapausta, kun lehdissä oli ollut ”oikea pommi-nais-muoti-uutinen”: naiset olivat Pariisissa keksineet ruveta kulkemaan hamehousuissa. Helsingissäkin oli joku ”uskalikko” hankkinut sellaiset ja herättänyt niissä kaupungilla siinä määrin huomiota, että ”järjestyksestä huolehtiva esivalta katsoi parhaaksi kehoittaa mainittua sankaritarta mahdollisimman pian häviämään kotinsa seinien suojaan”. Suhtautuminen naisten housujen käyttöön on Annetten mukaan tämän jälkeen muuttunut:

Luulenpa, että tämännäpäivän Helsingissä naisihmisen olisi vaikea keksiä sellaista päälle pantavaa, että hän keskikaupungilla herättäisi huomiota [- -]. Jos hän siellä marssisi housuissa minkälaisissa tahansa, olisi päivänselvä johtopäätös, että hän on liikkeellä urheilupuuhissa. Sillä housuissahan nykyään urheilevat sekä mammat että tyttäret, oli kysymys urheilusta ja reippailusta minkälaisesta tahansa.

Kuten Annette kuvaa, housupukuinen nainen ei 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa ollut enää samanlainen kummajainen kuin aiemmin. Suomessa housut tulivat 1920- ja 1930-luvuilla naisten käyttöön erilaisten työ- ja urheilupukujen muodossa [\[2\]](#). Maailmalla naisten housuista tuli 1920-luvun lopulla muotia Gabrielle ”Coco” Chanelin suunnitteleminen housuasujen myötä [\[3\]](#), ja 1930-luvulla esimerkiksi näyttelijä Marlene Dietrich tultiin tuntemaan housupukuisena [\[4\]](#). Vaikka pakinoitsija Annette oli sitä mieltä, ettei housuasuisen naisen enää vuonna 1930 herätä huomiota, ei naisten housujen käyttö ollut tuolloin kuitenkaan mikään itsestäänselvyys. Ilmiö oli tuore ja herätti Kotiliedessäkin keskustelua. Tässä artikkelissa tarkastelen, miten aihetta käsiteltiin Kotiliedessä ja toisessa suomalaisessa naistenlehdessä Eevassa 1920- ja 1930-luvuilla. Lehdet kirjoittivat naisten housujen käytöstä naisten työ- ja urheilupukeutumisen yhteydessä; tässä keskityn naisten urheiluhousujen käyttöä koskevaan kirjoitteluun, työhousut ja mainokset jätän tarkastelun ulkopuolelle. Artikkelini perustuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni, jonka aiheena on naisten pitkien (päällyys-)housujen käytön yleistyminen Suomessa. Tutkin siinä erityisesti sitä, miten naisten housujen käyttöön ja housuja käyttäviin naisiin on eri aikoina suhtauduttu ja millaisia merkityksiä naiseen ja naiseuteen on housukysymyksen kautta liitetty ja liittynyt.

Tiedotusvälineiden tekstejä pidetään hyvänä lähdeaineistona sosiokulttuuristen ilmiöiden tutkijoille, sillä tiedotusvälineet kuten aikakauslehdet heijastavat muutoksia ja stimuloivat niitä yhä yleisemmiksi prosesseiksi; ne kertovat uutuuksista, levittävät niitä ja vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen. Tiedotusvälineistä saa tietoa sekä uutuuksista että niihin liittyvistä sosiaalisista arvoista, sillä tiedotusvälineet heijastavat aikakauden vallitsevia arvoja ja kertovat lukijoidensa arvoista sekä niiden muutoksista. [\[5\]](#) Naisten elämään liittyvissä kysymyksissä naistenlehdet ovat arvokasta lähdeaineistoa, sillä naisten, perheen ja kodin elämään liittyvillä alueilla ne ovat vieneet aikakirjoihin olennaisimman osan siitä, mitä tässä maassa on tapahtunut [\[6\]](#). Lehtiaineistoa tutkittaessa on kuitenkin huomattava, että ilmiöt eivät välity naistenlehtien kautta dokumentaarisen tarkasti, vaan lehtien omien tavoitteiden ja arvojen suuntaan valikoituneina ja muokattuina [\[7\]](#).

Olen valinnut naistenlehdet tutkimuskohteeksi ennen kaikkea niiden välittämien arvojen ja tavoitteiden vuoksi. Tutkin, miten naisten tekemät ja naisille suunnatut lehdet – joissa pukeutumisaineisto muodostaa yhden keskeisimmistä sisältöalueista [\[8\]](#) – ja joiden historia on kiinteästi yhteydessä naiseuden

representaatioihin ja diskursseihin [9] – uuteen pukeutumislähtöön suhtautuvat ja miten ne kantansa perustelevat. Millaisia merkityksiä ne naisten housujen käyttöön ja housuja käyttäviin naisiin liittävät? Analysoin siis lehtien artikkeleita etsien niitä diskursiivisia tapoja, joilla ilmiötä konstruoidaan ja konteksteja, joissa kysymys ”hame vai housut urheiluasuna?” merkityksellistyy [10].

Kotilieden ja Eevan olen valinnut tutkimusaineistoksi sillä perusteella, että ne ovat 1920- ja 1930-lukujen luetuimpia naistenlehtiä. Werner Söderström Osakeyhtiön julkaisema, vuonna 1922 perustettu Kotiliesi oli ensimmäinen selväpiirteinen naisten ja kotien lehti, jonka myötä nykyisen naistenlehden peruskonsepti sai suomalaisen ilmenemismuotonsa [11]. Kotilieden tunnuslauseena oli ”Koti on yhteiskunnan sydän” ja se ilmoitti toimivansa ”paremman kodinhoidon, järkipäisemmän kotitalouden ja korkeamman kotikulttuurin puolesta” [12]. Alusta aina 1960-luvulle asti Kotilieden päätoimittajana toimi Alli Wiherheimo ja lehden toimitus- ja avustajakunta koostui aikansa eturivin naisista. Pukeutumisesta Kotilieteen kirjoitti ensin Eva Somersalo ja sitten vuodesta 1925 Mary Ollonqvist, joka oli jo aiemmin toiminut lehden avustajana. [13]

1920- ja 1930-luvuilla Kotiliesi oli korostetusti uranuurtaja. Sen toimituskunnassa oli kaksi kansanedustajaa ja se oli oman aikansa vahva mielipiteen muokkaaja ja aloitteen tekijä. Kotilieden levikki kasvoi nopeasti, mikä kertoi siitä, että lehti oli onnistunut laatimaan itselleen hyvän ohjelman. ”Korkeampaa kotikulttuuria” lehti edisti käsittelemällä ”kodin onnea”, ruokakulttuuria, tapaperinnettä ja oikeaa pukeutumiskulttuuria. Kotiliesi oli suunnattu valistuneille, velvollisuudentuntoisille, ahkerille ja säästäväisille, niin kaupunkilais- kuin maalaiskotien naisille, mutta sitä pidettiin leimallisesti maalaisemäntien lehtenä. [14] Kotilieden pukeutumisaineistoa tutkineen Päivi Aikasalon [15] mukaan Kotiliesi edusti pukeutumisen osalta kansan valistamista ja sivistämistä ja Aikasalo katsoo sillä olleen alkuvuosikymmeninä selkeä auktoriteettiasema pukeutumistavan ja asenteiden muokkaajana.

Joulukuussa 1933 ilmestymisensä aloittanut Eeva oli Kotilieteen verrattuna täysin erilainen lehti. Sen tunnuslauseena oli ”Nykyaikaisen naisen lehti” ja se oli suunnattu kaupunkilaisnaisille, joiden elämään kuuluivat kutsut, kahvilat, teatterit, elokuvat, konsertit, näyttelyt ja urheilukilpailut. Pukeutumisaineiston osalta Eevassa ei ollut käsitysohjeita vaan Pariisin muodin esittelyä. Lehteä kustansi Amos Andersson ja sen päätoimittajana oli Lempi Torppa. [16] Eeva oli siis lehti uudenaikaiselle naistyyppille, 1930-luvun ”modernille” naiselle, joka pukeutui muodinmukaisesti, huolehti ulkonäöstään ja oli ”sporttinen”. Lehdelle oli tilausta: Eeva menestyi alusta alkaen hyvin ja sen levikki nousi tasaisesti. [17]

Housuasua – käytännöllinen vai tyylikysymys?

Kotilieden pukeutumisaiheisten artikkeleiden tyyli on neuvova ja valistava; lukijoille kerrotaan, millaisia kankaita heidän tulisi valita ja millaisia vaatteita valmistaa ja käyttää. [18] Näin myös urheiluasujen kohdalla: kirjoitusten tarkoituksena on kertoa, millainen on oikeanlainen urheilupuku. [19] Eevan pukeutumisaiheinen aineisto on toisenlaista; Eevassa ei anneta ohjeita vaatteiden valmistamiseen tai oikeanlaisen puvuston koostamiseen vaan lukijoille esitellään sen hetken muotia ja kerrotaan muodikkaasta pukeutumisesta. Yleensä kerrotaan pariisilaisesta muodista, mutta myös suomalaista salonkimuotia esitellään. Eevan esittelemät hiihtopuvutkin edustavat nimenomaan muotia; useimmiten pariisilaista salonkimuotia. [20]

Ensimmäisessä kerran naisten urheilupukeutumista käsitellään Kotiliedessä tammikuussa 1924, ”Urheiluasumme” -otsikolla varustetussa artikkelissa. Mary Ollonqvist neuvoo lukijoita seuraavasti: ”[Y]htä mahdotonta kuin on lähteä hiihtämään korkeakantaisin ”korkokengin”, on myöskin hiihtoretelle lähtö tavallinen talvitakki yllä. Kaikkalainen talviurheilun harrastus edellyttää erikoista urheilupukua.” [21] Tämän periaatteen mukaan Kotiliedessä neuvotaan valitsemaan urheilupuku jatkossakin: Pukukankaan tulee olla sateen-, kosteuden- ja tuulenpitävä villa- tai tuulikangas. [22] Puvun mallia valittaessa tärkeintä on sen tarkoituksenmukaisuus, puvun tulee olla lämmin ja mahdollistaa urheilun vaatima liikkuminen eikä rajoittaa sitä [23]. Ohjeet tuntuvat olevan Kotilieden lukijoille tarpeen, sillä vaikka ensimmäiset ohjeet on annettu jo vuonna 1924, valitetaan vielä yhdeksän vuotta myöhemmin, että ”vallitsee meillä esim. Norjaan verraten tavaton kirjavuus hiihtovarusteidenkin alalla eikä oikein asiallista hiihtoaikaa näe varsinkaan monella naisella. Ei sen vuoksi ole ihme, että moni vilustuttaa itsensä ensimmäisellä hiihtomatallaan ja menettää innostuksensa asiaan.” [24]

Housujen käyttöön otetaan kantaa jo ”Urheiluasumme” -artikkelissa:

Ulkomailla käyttävät naiset urheilupukuna hyvin yleisesti housuja ja alapuolelle lantion ulottuvaa takkia, mutta niiden ohella yhtä paljon myöskin urheilupaitaa ja -hametta.

Meillekin on tuo housumuoti jo saapunut, mutta ei alkuperäisenä, housut ja takin käsittävänä yhdistelmänä, vaan käytetään housuja aina enemmän tai vähemmän vartalonmukaisen urheilupaidan kanssa.

Ja kuitenkin on vain ani harvoja naisvartaloita, jotka tuollaisessa asussa näyttävät sieviltä, korkeintaan aivan nuoret solakat tytöt. Ehdottomana vaatimuksena siis täytyy pitää, että jos naisen urheilupukuun kuuluu housut, sen toisena osana silloin täytyy olla alapuolelle lantion ulottuva takki.

Paljon yksinkertaisempi ja halvempi urheilupuku on yleisessä käytännössä oleva kudottu urheilupaita ja laskostettu hame, joka urheilutarkoituksiin käytettäessä ei saa olla liian pitkä. [\[25\]](#)

Ollonqvist suhtautuu tässä housujen käyttöön varauksella, mutta neljä vuotta myöhemmin, talvella 1928 hän kirjoittaa, että naisen urheilupuvun muodostaa ”takki ja hame tai takki ja housut, mikä vain minkin mielestä on parempi” [\[26\]](#). Vuonna 1933 ilmestyneissä artikkeleissa pitkien hiihtohousujen todetaan osoittautuneen käytännöllisimmäksi ja lyöneen laudalta aikaisemmat puolipitkät ratsastus- ym. housumallit, jotka vaativat täydennykseksen säärystimet [\[27\]](#). Ollonqvist kertoo, että “[u]rheilupuvuthan ovat hieman muotivaihtelujen alaisia, mutta kaikesta huolimatta on naisen hiihtopuku vuosi vuoden jälkeen housupuku, eikä se siitä luultavasti pian tule muuksi muuttumaan”, sillä “[h]ousuthan ovat hameeseen verrattuina paljon mukavimmat niin hiihtoa kuin mitä muuta urheilua hyvänsä harrastettaessa” [\[28\]](#). Niille naisille, jotka ”ennakkoluuloista tai muusta syystä eivät katso voivansa käyttää housupukua”, Ollonqvist suosittelee hametta, jonka alla näkymättömissä ovat polveen asti ulottuvat pussihousut [\[29\]](#). Vuoden 1934 lopulla voimistelunopettaja Maija Impola kirjoittaa hiihtopuvusta näin:

Noin kymmenen vuotta taaksepäin oli housupukuinen hiihtäjätär harvinaisuus. Nykyisin alkavat taas hamepukuiset olla vähemmistönä. Hiihtopuku, etenkin housut, ovat monelle olleet vain muotiasia. Sen johtopäätöksen voi melkein tehdä nähdessään mitä epämukavampia ja epäkäytännöllisempiä malleja.

[- -] Olen kuullut monen henkilön, joka itse ei hiihtoa harrasta, halveksivasti hymähtävän housujen käytölle. Heidän mielestään se on vain jonkinlainen uusi muotihulluus. Mutta kuka kerran on saanut kunnolliset hiihtohousut jalkaansa, hän ei niitä enää hameeseen vaihda. Ne ovat suojaisat ja lämpimät, sekä myös suovat käyttäjälleen suuremman liikkumisvapauden kuin hameessa hiihtäessä. Käytännössä parhaimmiksi ovat osoittautuneet pitkälahkeiset housut. Mutta jotta ne sallisivat tarpeellisen liikkumisvapauden, ne on tehtävä kyllin tilavat: lahkeet ja vyötärö väljät. [\[30\]](#)

Urheiluasun valintaa ajatellaan Kotiliedessä siis käytännöllisyyden kautta. Aluksi hametta pidetään yksinkertaisempänä ja halvempänä – eli järkevämpänä – vaihtoehtona, myöhemmin housujen käyttöä perustellaan niiden tarkoituksenmukaisuuden vuoksi. Kotiliedessä tuntuu olevan puolustella naisten housujen käyttöä, ja silloin vedotaan juuri käytännöllisyysargumentteihin: housut eivät ole vain muoti-ilmiö. Kotilieden mielestä ongelma naisten urheiluhousujen käytössä on sekä se, että jotkut suhtautuvat niihin epäilevästi että se, että naiset käyttävät niitä vain muodin vuoksi, kuten eräs Kotilieden haastattelema räätäli kertoo:

Pari viikkoa sitten valmistimme paksusta sheviotista hiihtopuvun, jonka housut polvien kohdalta tehtiin niin kireiksi, että istuminen niissä oli kysymyksenalaista, hiihtäminen vallan mahdotonta. Kun sovitettaessa tästä asiakkaalle huomautin, sain vastaukseksi, ettei niissä housuissa hiihdetäkään, kävellään vain sunnuntaiaamuna Munkkiniemeen, juodaan kahvia siellä ja kävellään takaisin. Tärkeintä puvussa oli, että se oli mahdollisimman vartalonmukainen ja sievä. Niin että sellaista se naisten urheileminen sitten taitaa olla. [\[31\]](#)

Kotilieden pukeutumisneuvojille tällaiset puvunvalintakriteerit ovat kauhistus ja naisille teroitetaan oikeanlaisen urheilupuvun olevan hiihtoon sopiva, käytännöllinen ja terveellinen:

Kun St. Moritzin ja Chanmonix’in talvenviettopaikoissa kuuluu tarkenevan hiihdellä puolialastomana, piirtävät muotitaiteilijat dollariprinsessoille ja kauneuskuningattarille hiihtopukuja, joissa koristeellisuus ja erikoisuus on määräävin piirre. Suurten muotilehtien takasivuilla ovat nämä puvut vaeltaneet kauas kylmään Pohjolaan ja niin hiihtää aikaansa seuraava naisemme pienessä marakatin jakussa 20 asteen pakkasessa. Kun tällainen hiihtoasu vaatii hoikkaa vartaloa, ei tee mieli panna liikaa vaatetta varsinkaan lantion seudulle, mikä vyöhyke naisen kuitenkin on pidettävä tasaisen lämpimänä. – Terveys- ja käytännöllisyyssyistä (ja käytännöllisinhän on kaunistakin) valitsemme siis yli lantion ulottuvan kaksirivisen takin, jonka voi laitatuulella napittaa aina tyynen puolelta, ja jonka tilaviini taskuihin (4 kpl.) mahtuu retkillä paljon hyvää ja hyödyllistä. [\[32\]](#)

Viittaus suurten muotilehtien takasivuihin, on kuin suora kritiikki Eevaa kohtaan, jossa nimenomaan esitellään ”muotitaiteilijoiden dollariprinssessoille” suunnittelema pukuja. Eevassa ei pohdita erityisen urheilupuvun tarpeellisuutta, eikä sitä, tulisiko sen olla hame vai housut; Eevassa kerrotaan sen hetkisestä muodista, joka urheiluasujen kohdalla tarkoittaa housupukua. Niiden valinnassa ensisijalla on muodikkuus, kuten otsikosta ”Tänä talvena valkoisia, vaaleanharmaita tai beigevärisiä hiihtopukuja” [\[33\]](#) voi päätellä. Eevassa kerrotaan myös villa- ja tuulikankaisista hiihtopuvuista, mutta pääasiassa Eevan esittelemät hiihtopuvut on valmistettu paremmista kankaista kuten sheviotista tai tweed-kankaasta.

Yhdessä asiassa Eeva ja Kotiliesi ovat samaa mieltä: kirjoitukset housupuvun käytöstä johtavat ennen pitkää arviointeihin housujen sopivuudesta naisvartalolle. Kotiliesi viittaa asiaan hienovaraisemmin, mutta Eevassa asia sanotaan suoraan:

Jonkin aikaa sitten kuulin erään tyylikkään parisittaren, joka varustautui talviurheilukautta varten, väittävän: ”Hiihtoasu on pukevin kaikista puvuista – se on vieläpä sievempi kuin kaunis iltapuku!” Minun oma vähäpätöinen mielipiteeni ei ole täysin sopusoinnussa edellisen kanssa. Iltapuku voi usein aikaansaada ihmeitä! Usein näkee jonkun täyteläisen rouvan, joka varmasti enää uudelleen näe 45. syntymäpäiväänsä, näyttävän aivan *ihastuttavalta* hyvin valitussa iltapuvussa. Mutta pukekaapa hänen ylleen hiihtopuku – voih! Niin, urheilupukua käyttäköseen täytyy *mieluummin* olla nuori, mutta *joka tapauksessa* solakka. Mutta jos menettelee varovaisesti ja arvostelleen valitessaan urheiluvälineensä, voi hyvinkin aikaansaada jotakin, joka hivelee silmää, vaikka ei olekaan kapea kuin tikku eikä voikaan punastumatta tunnustaa oikeaa ikäänsä. Puhumme urheilupuvusta siis ensiksi niille, joilla on ”linjoja”. [\[34\]](#)

Niille, joilla ”linjoja” ei ole, ei Eevassa siis housuista kirjoiteta [\[35\]](#). Kysymykseksi jää, pitäisikö heidän hiihtää hameessa vai olla kokonaan hiihtämättä. Kotiliedessä heitä kehoitetaan käyttämään housujen kanssa pitkää takkia. Tällainen asuvalinta perustellaan järkevämmäksi, mutta kirjoituksen viesti lukijoille on se, että housuasun valinta on ennen kaikkea ulkonäkökysymys.

Urheileva nykynainen

Syy siihen, miksi lehdet ylipäänsä käsittelevät naisten urheilupukeutumista, selviää jo Urheiluasumme-artikkelista. Artikkelin alku toteaa ”Suomi on urheilumaa – senhän koko maailma tietää. Eivätkä täällä urheile yksin miehet, [- -] vaan myöskin naismaailma, ainakin nuorempi polvi, harrastaa monipuolista sekä kesä- että talviurheilua” [\[36\]](#). Jatkossakin Kotiliedessä koetaan tarpeelliseksi kirjoittaa urheilupuvusta naisten innokkaan urheiluharrastamisen vuoksi – tai pikemminkin Kotilieden viesti naislukijoille on se, että heidän *tulisi* harrastaa urheilua. Eevankin – niin lehden kuin sitä lukevan naisen – ohjelmassa saavat muodin seuraamisen, työn ja kulttuuriharrastusten ohella ”sijansa myöskin *naisvoimistelu, tennis, uinti, keilailu, ratsastus, pesäpallo ja ennen kaikkea plastillista kauneutta kehittävä taidetanssi, sekä yleensä ne ruumiinkulttuurin eri alat, jotka ovat saaneet jalansijaa nykyaikaisessa naismaailmassa*”. [\[37\]](#)

Maailmansotien välinen aika oli Suomessa hiihtoharrastuksen suuri nousukausi. Hiihto koettiin kaikissa yhteiskuntapiireissä kansallisurheiluksi, joka oli luonteva ja terveellinen liikuntamuoto kaikenikäisille kansalaisille. Hiihtourheilujärjestöjen tehtävänä oli tehdä hiihtämisestä kansalaistapa tai luokkatietoisien työläisen vankka tottumus. Järjestöt eivät panostaneet kilpaurheiluun vaan kuntourheiluun: tärkeintä oli hiihdon merkitys terveyden ja puolustuskunnon edistämiseksi. [\[38\]](#) Urheiluinnotus oli sotien välisenä aikana yhteistä kaikille pohjoismaalle. Norjalaisten tyttöjen ja nuorten naisten elämää 1930-luvulla tutkineen Liv Emma Thorsenin mukaan tuon sukupolven elämässä vaikutti luokasta ja sukupuolesta riippumatta ruumiin ja luonnon ihanne, joka sai ilmaisunsa urheilun ja ulkoilmaelämän kautta. Hiihdosta tuli Norjassa sotien välisenä aikana kansallisurheilu, ja hiihto oli osa ideaalia kansallista kulttuuria. [\[39\]](#) Kotiliedessä hiihtoa ihannoitetaan tähän tapaan:

Ihmisruumis tarvitsee varhaisesta lapsuudesta asti aina vanhuuteen saakka voimakasta, monipuolista ruumiinliikuntaa kehittyäkseen normaalisti ja säilyäkseen mahdollisimman kauan ”nuorena” ja elinvoimaisena. Erikoisesti *naisten* elintapoja tarkatessamme pitkinä talvikuukausina toteamme, että suurin osa naisia liikkuu talvisin hyvin vähän ulkona. Korkeintaan pistäydään ostoksilla tai silloin tällöin pienellä kävelyretkellä, joilla seikoilla ei ole paljoakaan merkitystä varsinaisen ruumiinharjoituksen kannalta. Ja kuitenkin on pohjolan talvi niin ihana, ettei kenenkään pitäisi jättää käyttämättä hyväkseen sen ruumiille ja sielulle tarjoamaa virkistystä.

Ottakaamme yhä enemmän käytäntöön esi-isiemme ja esi-äitiemme vanha, kansallinen urheilumuoto, hiihto. Heittäkäämme hetkeksi kiireemme tai -veltoutemme, nouskaamme suksille ja sujuttakaamme metsän suureen satulinnaan puhdistautumaan ruumiillisesti ja henkisesti.

Huomaamme pian, että hiihto kuuluu niihin urheilulajeihin, jotka kehittävät ruumista monipuolisesti, mikä juuri on tärkeätä ruumiin kehittymiselle sopusuhtaiseksi ja kauniiksi. Jäykät nivelet norjistuvat, mikä vaikuttaa edullisesti liikehtimiseen, tehden sen keveämmäksi ja joustavammaksi. Ja yleensä voimakas liikkuminen raittiissa ilmassa vaikuttaa kaikkiin elintoimintoihin elähdyttävästi: verenkierto sekä keuhkojen ja ihon toiminta vilkastuu. Ruumiin elintoimintojen elpyminen ja ympäröivän luonnon kauneus herättää henkisetkin kyvyt vilkkaaseen toimintaan. Ihminen ikäänkuin syntyy uudestaan.

Nouskaamme suksille, älkäämme jättäkö käyttämättä maaliskuun hankien ja ylenevän auringon lumovoimaa! [\[40\]](#)

Kirjoitus heijastaa aikakauden henkeä: ruotsalainen etnologi Jonas Frykman kuvaa 1930-lukua ajaksi, jolloin uskottiin, että ihmisen pitää valloittaa niin sisäinen kuin ulkoinen luonto, vahvistaa niin ruumiista kuin sielua. Ruumiista tuli muokattava, jotain jota voi parantaa liikunnan, ruokavalion ja raittiin ilman avulla. Erityisen tärkeää oli ulkoilmassa harrastettu liikunta. Vain luonnossa pystyi testaamaan rajojaan, ja harrastamalla urheilua ulkoilmassa urheilijat ilmaisivat luontoa ja olivat osa sitä. [\[41\]](#) Tällaista viestiä välitti myös Kotiliesi [\[42\]](#). Eniten Kotiliedessä käsitellään voimistelua ja talviurheilua, yleisimmin hiihtoa [\[43\]](#). Lukijoita suorastaan velvoitetaan nousemaan suksille, tilaisuutta hiihtämiseen ei saanut jättää käyttämättä. Viesti oli suunnattu nimenomaan naisille: myös naisten tulee pitää huolta ruumiistaan. Yhdessä artikkelissa vedotaan erityisesti äiteihin koko huonekunnan, ja ilmeisesti koko kansakunnan nimissä:

Tehän tiedätte, rakkaat äidit, miten koko huonekuntanne katsoo teihin! – Niinpä tässäkin hiihtoasiassa. Kun kerran äiti astuu suksille, seuraa koko talo esimerkkiä. Äiti on hienointa, äiti on sielu. Kun kerran äidin sopii hiihtää, on se jokaiselle sopivaa. [\[44\]](#)

Naisten kannustaminen urheilemaan kertoo muuttuneesta suhtautumisesta naisruumiiseen. Suomalaisia nuorten naisten oppaita tutkineen Tiina Männistön mukaan 1920-luku oli tässä selkeä käännekohta. Ennen 1920-luvun puoltavaliä ilmestyneissä oppaissa naisia kehoitetaan harrastamaan liikuntaa kuten voimistelua ja kävelyä, mutta vain kohtuuden rajoissa, väljässä puvussa ja harkiten. Liiallista ponnistusta piti varoa, sillä tyttöjen katsottiin olevan kuin hentoja kasveja, jotka eivät jaksakaan kantaa omaa runkiaan ja lehtiään. 1920-luvun puolivälin jälkeen ilmestyneissä oppaissa suhtautuminen muuttuu täysin toisenlaiseksi: nyt naisruumiin oletetaan olevan luonnostaan vahva ja terve. Ihanteena on työtätekevä ruumis, joka uhkuu terveyttä ja työtä tehdessään voimistuu vielä entisestään. Oppaissa tehdään selväksi, että terveys ei ole tytön henkilökohtainen asia: hän ei ole vastuussa vain itsestään myös isänmaastaan. Pitääkseen ruumiinkuntonsa parhaimmillaan naisen täytyy ulkoilla riittävästi, mutta urheilun harrastamisella on oppaiden mukaan merkitystä myös naisen kauneudelle. Kauneuden lähteitä 1920–1940-luvuilla ilmestyneissä oppaissa ovat luonnollinen reippaus, ruumiinliikunta ja säännöllinen peseytyminen. Oppaiden luonnosteleva oikea suomalainen tyttö on iloinen, punaposkinen, reipas, notkea, joustava ja ennen kaikkea luonnollisen näköinen. Ihanteellinen tyttö on tyttö, josta näyttää tulevan hyvä, työteliäs äiti. [\[45\]](#)

Aikakauden urheilevan naisen ihanteessa yhdistyvät siis terveellisyys, luonnollisuus ja vapaus. ”Luonnollisuus” ruumisihanteena edustaa aikakauden kieltä: 1930-luvun retoriikassa luonnollisuus määritti niin arkkitehtuuria, muotia kuin ruumista. Avainsana oli funktionaalisuus. Naisihanteena urheilevan naisen ihanne tarkoitti ennen muuta uudenlaisia, ”luonnollisen” naisruumiillisuuden ihannetta. 1930-luvun moderni ihminen näytti toisenlaiselta kuin 1920-luvun moderni ihminen, eikä vain sen takia, että muoti oli toisenlaista vaan siksi, että ruumis oli muuttunut. [\[46\]](#) Frykman määrittelee 1930-luvun ”modernin” muutoksen tarkoittaneen juuri habituksen muuttumista. Ihanteellinen, tavoiteltava elämä tarkoitti käytännöllistä elämää, käytännöllisiä vaatteita, huolenpitoa ruumiista ja raitista ilmaa. Ihmiset eivät vain alkaneet suhtautua uudella tavalla maalaiselämään tai vapaa-ajan viettoon vaan muutoksessa oli kyse uudenlaisesta elämäntavasta, joka ruumiillistui heissä uudenlaisena habituksena. Urheilun harrastaminen tarkoitti siis ruumiillistunutta modernisuutta. [\[47\]](#)

Naisten housujen käyttö 1920- ja 1930-luvuilla ja aikalaisten suhtautuminen siihen tulee ymmärrettäväksi juuri tässä urheilevan naisihanteen ja uudenlaisen ruumiillisuuden kontekstissa. Varsinkin Kotiliedessä naisten housujen käyttöä perusteltiin aikakauden luonnollisuus- ja käytännöllisyys- diskurssien kautta:

luonnollisesti terve nainen harrastaa hiihtoa ja jotta hiihtäminen onnistuisi parhaalla mahdollisella tavalla, on syytä hiihtää housuissa: "Mitä enemmän hiihtovarusteemme ovat käytännön vaatimuksia vastaavia, sitä nautintorikkaammaksi hiihtokin muodostuu"[\[48\]](#), Kotilieden lukijoille kerrotaan. Urheilun harrastajaa kehoitetaan hankkimaan erityinen urheilupuku, koska "heti tuohon urheilupukuun päästyä siirtyvät hänen ajatuksensa ulos kirkkaille hangille, vihreihin metsiin, houkuttelevat poluille tai siintäville vesille. Hän pääsee heti alunperin oikeaan tunnelmaan"[\[49\]](#). Housuasun on siis uudenlaiselle, urheilua harrastavalle naiselle välttämätön asu, jotta parempi fyysinen ja henkinen kunto on mahdollista saavuttaa – ja jotta kasvavien ja tulevien sukupolvien terveys voidaan taata.

Eevassa lähestymistapa naisten urheiluharrastuksiin on toisenlainen. Urheilua harrastavia naisia ei Eevassa esitellä siksi, että kannustettaisiin naisia pitämään huolta terveydestään vaan siksi, että urheiluharrastukset kuuluvat nykynaisen menevään elämään. Eevan sivuilla naisilla onkin monenlaisia urheiluharrastuksia: hiihtämisen ja laskettelun lisäksi he muun muassa ratsastavat, ampuvat, melovat ja miekkailevat[\[50\]](#). Eevassa naisten housujen käyttö edustaa ennen muuta uudenlaista kokonaisvaltaista elämäntapaa ja habitusta: nyky-Eeva harrastaa monenlaista urheilua ja tekee sen tennistä, uintia ja luistelua lukuun ottamatta nimenomaan housupuvussa. Urheilun harrastaminen, housujen käyttäminen ja nykyaikaisen naisen elämänmeno yhdistyvät – tai kirjaimellisesti ruumiillistuvat – erityisesti jutussa "Eeva hiihtää", jossa verrataan nyky-Eevaa ja entis-Eevaa seuraavaan tapaan:

Ei mikään ole hauskeempaa kuin hiihdättää mielessään rinnakkain tätä nykypäivien naista ja menneiden aikojen Eevaa. Tuon lahden yli saat heidät vielä hiihtämään rinnakkain, tosin niin erilaisin liikkein kuin olisi kysymys eri urheilulajista. – Mutta heti kun hiihtokurssin käynyt housupukuinen nykynainen lähtee haarakäynnillä kipuamaan rantakalliota, kääntyy kauhistunut entis-Eeva ihannesuksineen ympäri kymmenen astetta kerrallaan.

Saattaa olla niinkin, että oma entinen minämme katselee jostain viraston hiihtoretkikuvasta punastellen villiä nykyminäämme, jolla ei ole rippeitäkään entisestä ihannesuksikuluttuurista porontassuineen ja hameenhelmoineen (jotka kuperkeikan sattuessa jättivät kuitenkin housuille puheenvuoron).

Mutta seurataanpa uutta Eevaa lenkille, joka varsinaisesti alkoi siitä rantakalliolta, missä oli antiikkisaisaremmen mahdollisuuksien raja.

Tuosta haarakäynnistä jo näkee, että tällä naisella on vihiä varusteista. Sukset niveltä jalkoihin kuin elimellinen osa. Ei tule mieleenkään, että millä tahansa jalannostolla suksi lähtisi viillettämään sen siliän tien, kuten joltakin tasamaatädiltä, joka vanhoihin välineisiin pyrki uusiin seikkailuihin.

Ja näkee sen joka nykäyksestä, että tässä on tyttö, joka pistelee murtomaita miten tahtoo – ilman pelon jännitystä, nilkat telemarkkikypsinä polvet vapaina.[\[51\]](#)

Eevassa hiihtäjä on siis nimenomaan "housupukuinen nykynainen", jonka mahdollisuudet vasta alkavat siitä, missä "entis-Eevalle" tuli jo raja vastaan. Kotiliedessäkin urheilupuvusta kirjoitetaan nykyaikaisen naisen asuna. Mary Ollonqvist suosittelee naisille urheilupuvun hankkimista, sillä on "väärin sanoa, että *jokainen* nainen tarvitsee *urheilupuvun*, mutta nykyään tarvitsee sitä kuitenkin *moni* nainen"[\[52\]](#). Syksyllä 1936 urheilupuvun kerrotaan olevan "nykyaikaiselle koulutyölle aivan välttämätön vaateparsi"[\[53\]](#). Urheilevan naisen ihanne näkyy muussakin Kotilieden pukeutumisasiheisessä kirjoittelussa. Kun hameen helmat alkoivat 1920-luvun lopussa – lyhyen ja kapean muodin jälkeen – jälleen laskea ja runsastua, pidettiin sitä Kotiliedessä epäkäytännöllisenä suuntauksena: "Ihmettelemme vain, kuinka nykyajan urheileva ja reippaisiin liikkeisiin tottunut nainen ollenkaan osaa ohjata jalkojensa liikkeitä äärettömän kangasmassan sisässä"[\[54\]](#).

Housupukuisen naisen ongelma

Aikasalon[\[55\]](#) mukaan Kotilieden aineisto paljastaa vain vähän naisten housuasun osakseen saamaa vastustusta, mutta niin Eevan kuin Kotiliedenkin kanta asiaan välittyy selkeästi niin lehtien pukeutumisasiheisilta sivuilta kuin muutamasta asiaa erikseen pohtivasta artikkelista. Niissä kysytään, kuten Eevan pakinassa "Nainen ja hänen "golfarinsa"[\[56\]](#): "Luuletko sinä, golf-housuihin hypännyt, vapaa ja valveutunut, eteenpäin harppova nainen, olevasi jo niin jokapäiväistynyt ilmiö, etteikö sinun jälkeesi enää lähetettäisi uteliaan tutkivia silmäyksiä?" ja vastataan kuten artikkelissa "Nainen housuissa"[\[57\]](#): "nainen housuissa on aina huomiota herättävä nähtävyys, ja sitä varsinkin moninaisessa mielessä". Kummassakin kirjoituksessa siteerataan miesten vastauksia aiheesta tehtyihin tiedusteluihin. Niistä selviää, että naisten urheiluhousujen käyttö kyllä sallitaan, kunhan nainen on hoikka: "Urheilukielellä sanottuna tulisi housunaisten sarjan olla 60 kilosta alaspäin. N. s. tukevat muodot kuuluvat ehdottomasti hamesuojelukseen," eräs mies kommentoi.[\[58\]](#).

Pakinoitsija Heta kehottaa pyöreämpiä naisia voimistelemaan jotta he saavuttaisivat hoikemman vartalon, jolloin housuja voi käyttää [\[59\]](#).

Miten sitten selittyy se ristiriita, että naisia toisaalta kehoitetaan harrastamaan urheilua ja tekemään se housuasuisena, mutta toisaalta kerrotaan, että housuja pitäisi käyttää harkiten? Neuvojen ristiriitaisuuden voi katsoa johtuvan naistenlehtien luonteesta: naistenlehtien konseptiin kuuluu naiseuden esittäminen ristiriitaisena [\[60\]](#). Aikalon mukaan Kotiliedessä muotia ja pukeutumista lähestyttiin usein keskenään vastakkaisista näkökulmista: pitää pukeutua muodikkaasti mutta järkevästi, yksilöllisesti mutta huomiota herättämättä [\[61\]](#). Katson kuitenkin, että urheiluhousujen kohdalla kyse oli myös housujen käyttöön liittyvistä merkityksistä.

Pukeutumista analysoidaan usein merkkikielenä ja kommunikaationa [\[62\]](#), jolloin vaatteiden tulkitaan kertovan persoonallisesta identiteetistä, kuulumisesta tiettyyn ryhmään, sosiaalisesta arvoista, roolista ja asemasta. Naisten housujen käytön yleistymisen on tämän mukaisesti tulkittu olleen yhteydessä naisen sosiaalisen aseman muutokseen: naisten housujen käyttö tuli mahdolliseksi kun naisten itsenäisyys ja itsetietoisuus lisääntyivät ja heidän oli mahdollista pukeutua siten kuin he itse haluavat [\[63\]](#), ja kun housuihin, naisen rooliin ja naiseuteen liittyvät symbolimerkitykset muuttuivat [\[64\]](#).

Lehtiaineiston perusteella naisten urheiluhousujen käytössä ongelmaksi eivät muodostu niinkään housuihin liittyvät symbolimerkitykset ja sosiaaliset arvot – sillä naisten housuihin ja housuja käyttäviin naisiin liitettiin positiivisia merkityksiä ja arvoja – vaan naisen ruumis. Analysoinkin seuraavaksi lehtiaineistoa pukeutumisen ruumiillisuuden näkökulmasta. Tällöin pukeutumista ei tarkastella tekstuaalisena tai diskursiivisena käytänteenä vaan ruumiillisena käytänteenä; keinona tehdä ruumiista hyväksyttävä sosiaalisessa tilanteessa. Pukeutumistapoja tulkitaan täten tapoina tehdä ruumiista ”säädylinen”, sopiva ja hyväksyttävä tietyssä kontekstissa. Muodin muuttuminen on tästä näkökulmasta katsottuna jatkuva ruumiin uudelleenlöytämistä, uusia tapoja peittää ja paljastaa ruumiin osia ja tehdä ruumis siten uudella tavalla näkyväksi ja kiinnostavaksi katsoa. [\[65\]](#)

Eevan ja Kotilieden urheilupukuaiheisissa kirjoituksissa housupuku tuo niitä käyttävälle naisruumiille uusia, toivottavia merkityksiä. Samalla lehdet kuitenkin teroittavat lukijoille, että housuasua on sopiva vain poikamaisen naisvartalon yllä; feminiinisempi, kypsä ja muodokas naisruumis ei ”sovi” housuihin – tai päinvastoin, housut eivät sovi naisruumiin ylle. Housujen käytön ongelma on siis se, että ne tuovat naisruumista esiin toisella tavalla kuin mihin on totuttu. Kun pukeutumista tarkastellaan habituksen kautta, ruumiillistuneena käytänteenä, huomataan, kuinka pukeutumistyylit ovat sukupuolittuneita ja kuinka sukupuolta tuotetaan aktiivisesti pukeutumisen kautta [\[66\]](#). Naisten housujen käyttö toi tämän korostuneesti esille. Eräs Nainen housuissa -artikkelissa haastateltu mies ilmaisee asian näin: ”naisten on muistettava, että milloin he eivät halua olla tovereita vaan naisia, milloin he haluavat kuulua ”heikompaan” sukupuoleen” – esim. tanssiaisissa, kutsuissa, seuraelämässä – silloin he ovat valloittavampia naisellisesti pukeutuneina” [\[67\]](#). Housujen käyttö on siis ”naisen uskottomuuden ilmaus hänen omaa sukupuoltaan kohtaan,” kuten eräs toinen miehistä sanoo [\[68\]](#). Kolmas kauhistelee avioparia, joka on pukeutunut samalla tavalla housuihin niin ettei heistä tunnista, kumpi on nainen, kumpi mies [\[69\]](#).

Männistö on huomannut saman ristiriidan nuorten naisten oppaissa. Tyttöjä opastetaan olemaan reippaita, tehokkaita, uupumattomia, rationaalisia ja seksuaalisesti neutraaleja, mutta ei miehekkäitä vaan naisellisia. Tyttöissä pitää siis olla kaikkia muita miehen ominaisuuksia paitsi miehekkyyttä. Toisaalta naisruumista pyritään häivyttämään ja androgyynistämään, toisaalta ylläpidetään ruumiissa tuotettua sukupuolieroa ja -hierarkiaa, mikä aiheuttaa orastavia yhteensopivuusongelmia. [\[70\]](#)

Housujen käytön katsotaan yhtäältä tekevän naisesta maskuliinisemmän, toisaalta huomataan niiden korostavan naisellisemmän vartalon piirteitä kun lantion seutu ja jalat tulevat korostetusti esiin. Kovin kauan aikaa ei vielä ollut kulunut siitä, kun naisten hameenhelmat ulottuivat alas asti eivätkä jale saaneet näkyä edes vilaukselta. Espanjan kuningattaren kerrotaan 1600-luvulla palauttaneen lahjaksi saamansa sukat sillä perusteella, että ”kuningattarella ei ole jalkoja” [\[71\]](#). Samasta syystä naisten alushousut esiteltiin 1800-luvun muotilehdissä siten, ettei niiden kaksilahkeisuus tulisi esiin [\[72\]](#). Suomessa naisten alushousujen käyttöönottoon liittyi samanlaista häveliäisyyttä. Aluksi

alushousujen käyttöä salailtiin, koska niitä pidettiin tarpeettomina, vain "parempien ihmisten" vaatteena. Myöhemmin häveliäisyys johtui siitä, että alushousut lähestyivät seksuaalista aluetta, joka oli tuolloin tabu.[\[73\]](#) Suhtautuminen naisten housujen käyttöön kertoo siitä, että vaatteita ei käytetä ruumiin peittona vain häveliäisyysyistä eivätkä vaatteet vain heijasta luonnollista ruumista, vaan ne merkityksellistävät ruumiin tuoden sille merkityksiä, joita sillä ei muutoin olisi.[\[74\]](#). Vasta housujen kautta naisten "luonnollinen" kaksijalkaisuus tulee esiin.

Lehtien pukeutumisohteet kertovat myös siitä, että aikakauden moderni urheilullinen ruumiillisuus perustuu miehiseen ihanteeseen, jolloin naisruumis on poikkeus.[\[75\]](#). Thorsen määrittelee hiihdon myötävaikuttaneen kehitykseen, jonka myötä urheilun harrastamisen ihanne ja talviurheilu muuttuivat pääosin maskuliinisesta, ylempien luokkien harrastamasta ideaalista koko kansan harrastamaksi, näennäisesti sukupuolettomaksi ihanteeksi. Näennäinen sukupuolettomuus näkyy esimerkiksi siinä, että vaikka urheilullinen "look" oli Norjassa nuorten keskuudessa muotia myös hiihtolajien ulkopuolella, se koski vain miehiä. 1930-luvun nuorten miesihanne oli rohkea ja urheilullinen, ja miehen urheilullinen pukeutuminen kertoi hyvästä fyysisestä kunnosta hiihtoladulla. Tytöillä urheiluasusta ei tullut jokahetken muotiasua, vaan naisille urheilullinen ihanne tarkoitti vain mahdollisuutta parantaa urheiluasua eli ottaa esimerkiksi housut käyttöön.[\[76\]](#) Frykman näkee 1930-luvun urheilullisen ruumiillisuuden sukupuolesta riippumattomana, koko kansaa koskeneena ihanteena.[\[77\]](#), mutta ihanne toimi miesten ja naisten kohdalla eri tavoin. Esimerkiksi urheilujärjestöt suhtautuivat naisten kilpaurheiluun kielteisesti. Sekä työläis- että porvarilliset urheilujärjestöt korostivat urheilun merkitystä naisen ja luokan tai kansakunnan terveydelle, mutta kilpaurheilua ei pidetty naisille sopivana. Perusteina oli kilpailemisen vahingollisuus naisruumiille, voiton tavoittelun sopimattomuus naisten kasvatuksen kannalta sekä se, että urheileva, hikinen nainen on hullunkurinen ja epäesteettinen näky. Tulevina perheenäiteinä naisten tuli ajatella urheilua ennen kaikkea terveyden kannalta.[\[78\]](#).

Kotilieden ja Eevan aineistossa on esimerkkejä siitäkin, että naisia kannustetaan harrastamaan urheilua, mutta tekemään se mieluummin hameessa. Eevassa tämän on kokenut eräs ammuntaa harrastava nainen:

Ja, eikö olekin huvittavaa, jatkoi haastateltavamme, vaikka he pitävätkin minua hyvänä ja vertaisena toverina, kuitenkin haluavat nähdä minut naisellisesti pukeutuneena ampumaradalla. Sen huomasin vasta hiljattain. Kerran kesällä jouduin aivan sattumalta radalle. Minulla oli tavallinen kukikas kesäpuku ylläni. Eräs tovereistani katsoi minua hetken ja ilmaisi mielihyvänsä siitä, että olin pukeutunut hameeseen. Aikaisemmin käytin tavallisesti pitkiä, leveitä housuja, mutta, koska tietysti mieluummin miellytän kanssaihmissiäni, pukeudun tuon kesäisen päivän jälkeen aina ampumaradalle mennessäni siniseen kävelypukuun, jotta minulla on siis mahdollisimman käytännöllinen puku, mutta joka tapauksessa hame.[\[79\]](#)

Kotiliedessä urheilevan naisen pukeutumiseen annetaan mielenkiintoisia ohjeita artikkelissa "'Uhraanko" lomastani jalkamatkaan?"[\[80\]](#). Siinä suositellaan naisille jalkamatkaa, eli kävellen tehtävää retkeilyä. Lukijoille kerrotaan ettei jalkamatka "vaadi mitään ihmeellisiä valmistuksia eikä ruumiinkuntoa", mutta pukeutumisessa on syytä ottaa huomioon eräitä asioita, sillä "[s]e seikka, ettei erottaudutakaan seuransa kanssa metsäelämään, vaan saa olla koko ajan valmis joutumaan ihmisten ilmoille, kohtaamaan tuttaviaan, jopa vieraillemaan heidän luonaan tai aterioimaan esim. näköalapaikkojen hotelleissa, asettaa omat vaatimuksensa kävelijän asulle". Kirjoittaja on sitä mieltä, että naiskävelijän ei pitäisi pukeutua housuihin, sillä ne eivät ole yhtä ilmatavallista kuin hame ja "matkalla voi sattua monta tilaisuutta, johon hameella voisi mennä, mutta missään housuissa ei". Lukijoille vakuutetaan, että jos hame vain on oikeamallinen, se ei ole yhtään housuja vähemmän mukava. Puseroita jalkamatkalle neuvotaan ottamaan yllä mainituista syistä kaksi: toista käytetään kävellessä, toinen vaihdetaan ylle pysähdyspaikoissa.

Kun pukeutumista tutkitaan ruumiillistuneena käytänteenä, kiinnitetään huomiota myös niihin vaikutuksiin, joita vaatteella on niitä käyttävälle ihmiselle. Juhlapuvussa ihminen kävelee, tuntee ja toimii toisella tavalla kuin silloin kun hänellä on lenkkeilyhousut ja löysä t-paita yllä. Tämä ei johdu vain siitä, että juhlapukuun liittyy toisenlaisia kulttuurisia merkityksiä ja että juhlapukeutuminen edustaa ylellisyyttä, vaan siitä, että juhlapuku on valmistettu toisenlaisista materiaaleista, ja se mahdollistaa tietynlaiset liikkeitä

samalla kuin se rajoittaa toisia. Pukeutuminen siis vaikuttaa siihen, kuinka ruumis koetaan ja miten sitä voidaan käyttää. [\[81\]](#)

Naisten alkaessa harrastaa Yhdysvalloissa pyöräilyä 1800-luvun lopulla sitä paheksuttiin kahdesta syystä. Ensinnäkin pyöräillessä käytetyt housut korostivat sitä tosiseikkaa, että naisilla on jalat, ja toiseksi pyöräilyn pelättiin johtava moraalittomuuksiin, kun nuoret naiset lähtisivät maaseudulle etsimään seikkailuja [\[82\]](#). Pyöräilyharrastus laajensi nuorten naisten maailmaa ja siksi sitä voidaan pitää vapauden symbolina [\[83\]](#). Vapaus yhdistyy myös hiihtämiseen: vaikka luistelu ja hiihtäminen ovat molemmat talviurheilua, hiihtäminen oli 1930-luvun nuorille merkittävämpi harrastus, sillä luistellessa pyöritään vain ympyrää, mutta hiihtäessä on teoriassa mahdollista kulkea vaikka halki koko maan [\[84\]](#). Housujen käyttöönotto hiihtäessä merkitsi naisille liikkumisvapauden lisääntymistä, sillä housut mahdollistavat toisenlaisen etenemisen kuin hame. Tämä havainnollistui verrattaessa entis-Eevan ja nyky-Eevan hiihtoa: nyky-Eevalle maailma on avoin. Reippaisiin liikkeisiin olivat Kotiliedenkin naiset jo niin tottuneet, että pitkässä hameessa kulkeminen epäilytti. Housuissa eteenpäin harppova nainen herätti silti huomiota, jos hän ei ymmärtänyt pysytellä katseilta piilossa luonnon helmassa vaan tuli niissä ”ihmisten ilmoille”. Ilmaantuessaan housuissa julkiselle paikalle naisen habitus viittasi siihen, että hän ei harrastanut urheilua vain ruumiinkunnon ylläpitämisen vuoksi vaan ollakseen myös ”vapaa ja valveutunut”. Vielä pahempaa oli jos hän pukeutui housuihin vain muodin vuoksi, välittämättä urheilusta lainkaan. Ehkä hän seuraavaksi aikoo marssia kaupunkilaistyöhönkin housuissa, kuten Annette pakinassaan [\[85\]](#) arvelee.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja tällä hetkellä etnologian jatko-opiskelija Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksessa

Lähteet

Aikakauslehtiaineisto:

Eeva, vuosikerrat 1933–1939

Kotiliesi, vuosikerrat 1923–1939

Kirjallisuus:

Aikasalo, Päivi, *Seuratkaamme terveellistä ja järkevää muotia. Naisten pukeutumishanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle*. Kansatieteellinen arkisto 47. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki 2000.

Ballaster, Ros & Beetham, Margaret & Frazer, Elizabeth & Hebron, Sandra *Women's Worlds, Ideology, Femininity and the Women's Magazine*. Macmillan, 1991.

Barthes, Roland, *The Fashion System*. Hill and Wand, New York, 1983.

Bergman, Ingrid, ”Kvinnorna och byxorna”. *Kläder*. Nordiska Museets och Skansens Årsbok Fataburen 1988, Stockholm, s. 33–55.

Entwistle, Joanne, ”The Dressed Body”. In Entwistle, Joanne & Wilson, Elizabeth (eds.) *Body Dressing*. Berg, Oxford, New York, 2001, pp. 33–58.

Entwistle, Joanne & Wilson, Elizabeth 2001, ”Introduction: Body Dressing”. In Entwistle, Joanne & Wilson, Elizabeth (eds.) *Body Dressing*. Berg, Oxford, New York, 2001, pp. 1–12.

Ewing, Elizabeth, *The History of Twentieth Century Fashion*. B. T. Batsford Ltd., London, 1986.

Fairclough, Norman, *Miten media puhuu?* Vastapaino, Tampere, 1997.

Frykman, Jonas, ”In Motion. Body and Modernity in Sweden between the World Wars”. *Ethnologia Scandinavia* Vol 22 (1992), pp. 36–51.

Heikinmäki, Maija-Liisa, *Mitä hameiden alla. Naisten alushousujen käyttöön tulo Suomessa*. SKS, Helsinki, 1967.

Heikkinen, Antero, *Kansallisurheilu suuri nousu. Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918–1940*. Liikuntatieteellisenseuran julkaisu no 81, 1981.

Jaakkola, Kaisu, "Women's Magazines as a Source for Ethnological Research". *Ethnologia Fennica*. Vol 9 (1979), s. 3–8.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero, "Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet". Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere, 1993.

Laine, Leena, *Työväen Urheiluliikkeen naiset*. Otava, Helsinki, 2000.

Laine, Leena, "Naisten urheilun reunaehdoista – kokemuksia yleisurheilusta ja hiihdosta 1940-luvulle". Teoksessa Ilmanen, Kalervo (toim.) *Pelit ja kentät*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 2004a, s. 117–134.

Laine, Leena, "Women's Movements in Sport: National and International Issues". In Christensen, Hilda Rømer & Halsaa, Beatrice & Saarinen, Aino (eds.) *Crossing Borders. Re-mapping Women's Movements at the turn of the 21st Century*. University Press of Southern Denmark, Odense, 2004b, s. 119–133.

Lönnqvist, Bo, "Symbolic Values in Clothing". *Ethnologia Scandinavia*. Vol 9 (1979), pp. 92–105.

Malmberg, Raili, "Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina". Teoksessa Tommila, Päiviö (päätoim.) *Suomen lehdistön historia 8. Aikakauslehdistön historia*. Kustannuskiila oy, Kuopio, 1991.

Männistö, Tiina, *Haluathan tulla todelliseksi naiseksi?* Åbo Akademis Tryckeri, Turku, 2003

Ribeiro, Aileen, *Dress and Morality*. Holmes & Meier Publishers, Inc., New York, 1986.

Rubinstein, Ruth P., *Dress Codes: Meanings and Messages in American Culture*. Boulder, Westview Press, 1995.

Sweetman, Paul, "Shop-Window Dummies? Fashion, the Body, and Emergent Socialities". In Entwistle, Joanne & Wilson, Elizabeth (eds.) *Body Dressing*. Berg, Oxford, New York, 2001, pp. 59–78.

Thorsen, Liv Emma, "Skis, Skates and Language. Traits of Norwegian Urban Young Girls' Culture in the 1930's". *Ethnologia Scandinavia*. Vol 27 (1997), pp. 48–64.

Töyry, Maija, *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Helsingin yliopiston viestinnän laitos, Helsinki, 2005.

Viitteet

[1] Kotiliesi 21/1930, 937.

[2] Lönnqvist 1978, 130.

[3] Ribeiro 1986, 160.

[4] Ewing 1986, 114.

[5] Fairclough 1997, 73, 83; Jaakkola 1979, 3–7.

[6] Malmberg 1991, 286.

[7] Töyry 2005, 37.

[8] kts. esim. Malmbergin kaavio 1991, 195.

[9] Ballaster ym. 1991, 43.

[10] vrt. Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 18, 29–30.

[11] Malmberg 1991, 196, Töyry 2005, 19. Kotiliettä ennen ilmestyneet naisille suunnatut lehdet olivat naisasiayhdistysten ja poliittisten puolueiden julkaisemia lehtiä, joiden tavoitteena oli edistää naisasiaa. Emäntälehti, joka alkoi ilmestyä 1902, oli kotitalousneuvontajärjestön lehti. Toisentyyppisiä naistenlehtien edeltäjiä olivat koko perheen lehdet, jotka sisälsivät myös naistenlehtien tyyppillisimpiä elementtejä eli ruokareseptejä, käsityöohjeita ja muotia. Ne olivat kuitenkin lähes poikkeuksetta miesten tekemiä ja heijastivat useimmiten miehisä ajatuksia siitä, millaista sivistystä ja kulttuuria nainen kaipaa ja millaisia asioita naisen olisi soveliaasta harrastaa. Myös naistenlehtityyppisiä

lehtiä ilmestyi jo ennen Kotiliettä, mutta ne jäivät lyhytikäisiksi. Malmberg 1991, 193–196.

[12]_Kotilieden näyttenumero 1/1923, 1.

[13]_Malmberg 1991, 197–198. Malmbergin mukaan Ollonqvist aloitti toimituksessa vuonna 1926, mutta Kotiliedessä 1/1925, 7 kerrotaan hänen liittyneen toimituskuntaan vuoden 1925 alussa.

[14]_Malmberg 1991, 198–200.

[15]_Aikasalo 2000, 260.

[16]_Malmberg 1991, 204–205; Eevan näyttenumero 1/1933, 1.

[17]_Malmberg 1991, 203.

[18]_Olen käynyt läpi Kotilieden pukeutumisaiheisen aineiston 1920- ja 1930-luvun lehdissä vuoteen 1939 asti. Pukeutumista koskevia artikkeleita on lähes joka numerossa vähintään yksi ja lisäksi vuodesta 1927 alkaen Kotilieden mukana alkoi ilmestyä pukuliite kahdesti vuodessa. Pukeutumiskysymyksiin annettiin vastauksia myös lehden Kysymyksiä ja vastauksia -palstalla.

[19]_Ensimmäisen kerran urheilupukeutumiseen annetaan ohjeita tammikuussa 1924 (1/1924, 17–18), seuraavan kerran sitä käsitellään vuonna 1928 (6/1928, 175–176). Tämän jälkeen urheilupukeutumisessa neuvotaan kahdesti vuonna 1933 (3/1933, 88–89; 22/1933, 754–755), kerran vuonna 1934 (22/1934, 828–829) ja kahdesti vuonna 1936 (10/1936; 410–411, 419; 16/1936; 606, 610). Lisäksi housujen käyttöä käsitellään pakinassa "Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme?" vuonna 1930 (21/1930, 937) sekä yksittäisissä Kysymyksiä ja vastauksia -palstalle lähetyissä kysymyksissä (18/1927, 579; 7/1936, 294; 8/1937, 341).

[20]_Jokaisessa Eevan numerossa on vähintään yksi muoti- tai pukeutumisaiheinen artikkeli. Talven muotia käsittelevässä kuvakavalkadissa on talvea 1935 lukuun ottamatta aina myös vähintään yksi hiihtoasu; Eeva 1/1934, 8; Eeva 1/1936, 20–21; Eeva 2/1937, 27–29, 40; Eeva 1/1938, 14–17; Eeva 1/1939; 26–28; Eeva 2/1939; 28–30, 38. Hiihtoasuista vain yksi, Eevan ensimmäisessä hiihtopukuja esittelevässä jutussa, on hameasu (Eeva 1/1934, 8).

[21]_Kotiliesi 1/1924, 17.

[22]_Kotiliesi 6/1928, 176; Kotiliesi 22/1934, 828.

[23]_Kotiliesi 2/1933, 88–89; Kotiliesi 22/1933, 754 – 755; KL 22/1934, 828–829.

[24]_Kotiliesi 2/1933, 89.

[25]_Kotiliesi 1/1924, 17–18.

[26]_Kotiliesi 6/1928, 176. Myös pyöräillessä voi käyttää hametta tai housuja. Kun nimimerkki "Innostunut" kysyy Kotilieden Kysymyksiä ja vastauksia -palstalla syksyllä 1927 (Kotiliesi 18/1927, 579) "Minkälainen pyöräilypuku olisi hauskin ja sopivin nuorelle tytölle? Mistä kankaasta?" Vastaukseksi annetaan: "Minkävärinen hyvänsä. Esim. paitapusero tai neulepusero (jumper), leveä laskostettu hame ja samasta kankaasta valmistetut housut."

[27]_Kotiliesi 2/1933, 88–89.

[28]_Kotiliesi 22/1933, 754–755.

[29]_Kotiliesi 22/1933, 755.

[30]_Kotiliesi 22/1934, 828–829.

[31]_Kotiliesi 2/1933, 127.

[32]_Kotiliesi 2/1933, 88.

[33]_Eeva 1/1936, 20–21.

[34]_Eeva 1/1936, 20–21.

[35]_Yksi poikkeus Eevan aineistossa on. Talvella 1938 "Tahko pitää jyrisevän saarnan naisten hiihtomuodista" (Eeva 3/1938, 30). Tahko, eli suomalaisen urheilukasvatuksen isä Lauri Pihkala, on housujen käytön puolella, ja hän perustelee kantaansa samanlaisin argumentein kuin Kotilieden urheilupukeutumisen asiantuntijat: housut ovat käytännöllisemmät kuin hame. "Siinä minä kyllä olen naisten hiihtopukujen kannalla, että ne ovat emansipoineet naisen siitä hirvittävän epäkäytännöllisestä mööpelistä, jonka nimi on hame", Tahko sanoo, vaikka hän aluksi hän vitsailee, että naisten värikkäissä hiihtopuvuissa se hyvä puoli, että "ne löytyvät metsästä, vaikka omistajattaret itse eksyisivätkin." Tahko puhuu – tietysti – hiihtoharrastuksen puolesta ja hän korostaa ettei naisten pitäisi harrastaa hiihtoa "linjojen hoitamisen" vuoksi, sillä hänen mielestään naisen tulee olla "kohtuullisen lihava".

[36]_Kotiliesi 1/1924, 17

[37]_kursiivi alkuperäinen, Eeva 1/1933, 1-2.

[38]_Heikkinen 1981, 11, 67-68, 87, 140, 144-146.

[39]_Thorsen 1997, 48-49, 59.

[40]_kursiivi alkuperäinen, KL 5/1927, 135-136.

[41]_Frykman 1992, 40-44.

[42]_Kirjoituksissa käsitellään sekä urheiluharrastuksia yleensä (7 artikkelia) että kerrotaan erityisesti tietyistä, ruumiinkunnan edistämisen kannalta hyvistä lajeista eli voimistelusta (5 artikkelia voimistelusta yleensä, lisäksi 39 artikkelia, joissa annetaan voimisteluohjeita), hiihdosta tai muusta talviurheilusta (12 artikkelia), jalkamatkoista eli retkeilystä (4 artikkelia), uinnista (3 artikkelia), pyöräilystä (1 artikkeli), suunnistamisesta (1 artikkeli) sekä partiosta (1 artikkelia). Vuosien 1924-1933 aikana Kotiliedessä on vuodessa yksi tai kaksi urheiluharrastuksia käsittelevää artikkelia, lisäksi vuosina 1924, 1925, 1929 ja 1933 on yksi artikkelia, joissa annetaan voimisteluohjeita. Vuosina 1931 voimisteluohjeita on 5 lehdessä ja vuonna 1932 ohjeita on 4 lehdessä. Vuosien 1934-1939 aikana Kotiliedessä on vuodessa 3-6 urheiluharrastusta käsittelevää artikkelia ja lisäksi vuosittain 1-7 artikkelia, joissa annetaan voimisteluohjeita.

[43]_Kotilieden vuosikertojen hakemistoissa urheiluharrastuksia käsittelevät kirjoitukset ovat otsikon "terveyden- ja sairaanhoito" alla. Talviurheilua käsittelevien kirjoitusten sisältöjä valottavat esimerkiksi seuraavat otsikot: "Talviseen luontoon!" (5/1927, 134-136), "Hiihto koko perheen urheiluksi" (1/1928, 6-7), "Helsingittäret hiihtävät" (4/1933, 127, 146), "Tänä talvena hiihdetään" (1/1934, 10-11), "Miten vietät hiihtolomasi?" (4/1934, 108-109), "Hallitsetko suksesi?" (4/1935, 146-147), "Hiihtoloma lähenee" (4/1936, 131), "Olemme keksineet talven" (3/1938, 86-87), "Lumen ilot" (2/1939, 48-49) ja "Äiti harjoittelee salaa" (4/1939, 126-127). Näiden lisäksi hiihtoharrastusta käsitellään myös kahdessa muussa artikkelissa, "Talvi on tullut - jos on?" (2/1930, 63-63) ja "Latu ja lava" (1/1935, 23). Lisäksi urheiluharrastusten merkityksestä ruumiinkunnolle kerrotaan urheilupukeutumista käsittelevissä artikkeleissa (kts. viite 19). Hiihto on aiheena neljässä Kotilieden kansikuvassa (3/1932, 2/1933, 4/1938, 2/1939) ja hiihtäjät huomioidaan myös artikkelissa "Mitä eväsreppu sisältää" (11/1934, 400-401).

[44]_Kotiliesi 1/1928, 7.

[45]_Männistö 2003, 67, 115, 153-154, 157.

[46]_Thorsen 1997, 52, 61.

[47]_Frykman 1992, 44.

[48]_Kotiliesi 22/1934, 829.

[49]_Kotiliesi 22/1933, 754.

[50]_Lähes jokaisessa Eevan numerossa on artikkeli urheiluvista naisista: he hiihtävät (8 artikkelissa) ja laskettelevat (1 artikkelissa), ratsastavat (5 artikkelissa), uivat (5 artikkelissa), ampuvat (4 artikkelissa), melovat (3 artikkelissa), miekkailevat (3 artikkelissa), harrastavat kilpayleisurheilua (2 artikkelissa), pyöräilevät (2 artikkelissa), käyvät kävelyretkillä eli jalkamatkailevat (2 artikkelissa) sekä vaeltavat Lapissa, pelaavat tennistä, luistelevat, pelaavat pesäpalloa ja jalkapalloa, kalastavat ja suunnistavat (1 artikkeli kustakin urheilulajista). Lisäksi on kaksi artikkelia, joissa annetaan voimisteluohjeita kaunistautumiseen. Näiden lisäksi kahden Eevan kansikuvana on hiihtävä nainen (1/1934, 2/1937), yhden lehden kannessa kaksi purjehtimassa olevaa naista (7/1934) ja yhden syyskuussa ilmestyneen lehden kannessa on ilmeisesti sorsametsällä oleva nainen (9/1937).

[51]_Eeva 2/1935, 14-15.

[52]_kursiivi alkuperäinen, Kotiliesi 6/1928, 176.

[53]_Kotiliesi 16/1936, 606.

[54]_Kotiliesi 19/1929, 804.

[55]_Aikasalo 2000, 261.

[56]_Eeva 4/1938, 33.

[57]_Eeva 10/1939, 12.

[58]_Eeva 10/1939, 12.

[59]_Eeva 4/1938, 33.

[60]_Töyry 2005, 327.

[61]_Aikasalo 2000.

[62]_Esim. Barthes 1983, Lönnqvist 1979, Rubinstein 1995.

[63]_Bergman 1988, 33.

[64]_Lönnqvist 1979, 96-97.

- [65] Entwistle & Wilson 2001, 4; Entwistle 2001, 33, 35.
- [66] Sweetman 2001, 52.
- [67] Eeva 10/1939, 13.
- [68] Eeva 4/1938, 33.
- [69] Eeva 10/1939, 48.
- [70] Männistö 2003, 158, 159.
- [71] Bergman 1988, 34.
- [72] Ribeiro 1986, 148.
- [73] Heikinmäki 1967, 47, 77.
- [74] Entwistle 2001, 33.
- [75] Laine 2004b, 130.
- [76] Thorsen 1997, 62–63.
- [77] Frykman, 1992.
- [78] Laine 2000, 89–93; Laine 2004a.
- [79] Eeva 9/1935, 15, 33.
- [80] Eeva 9/1935, 15, 33.
- [81] Sweetman 2001, 66.
- [82] Ribeiro 1986, 144.
- [83] Thorsen 1997, 61.
- [84] Thorsen 1997, 60.
- [85] Kotiliesi 21/1930.